

Una petita història del monestir de Lavaix de l'any 1620: la correspondència de l'abat Bernat Massip i el monjo Bartomeu Clua a l'historiador Jeroni Pujades

EULÀLIA MIRALLES
Institut de Llengua i Cultura Catalanes
Universitat de Girona
eulalia.miralles@udg.edu

RESUM: UNA PETITA HISTÒRIA DEL MONESTIR DE LAVAIX DE L'ANY 1620: LA CORRESPONDÈNCIA DE L'ABAT BERNAT MASSIP I EL MONJO BARTOMEU CLUA A L'HISTORIADOR JERONI PUJADES

A principis del segle XVII Bernat Massip i Bartomeu Clua, membres del cenobi cistercenc de Lavaix, es cartejaven amb l'historiador Jeroni Pujades. La correspondència mostra una relació que va més enllà de les missives conservades i ens ofereix una petita història del monestir, dels orígens fins al seu temps.

PARAULES CLAU: Santa Maria de Lavaix, edat moderna, cartulari, epistolografia.

RESUMEN: UNA PEQUEÑA HISTORIA DEL MONASTERIO DE LAVAIX DEL AÑO 1620: LA CORRESPONDENCIA DEL ABAD BERNAT MASSIP Y EL MONJE BARTOMEU CLUA CON EL HISTORIADOR JERONI PUJADES

A principios del siglo XVII Bernat Massip y Bartomeu Clua, miembros del cenobio cisterciense de Lavaix, se cartearon con el historiador Jeroni Pujades. La correspondencia muestra una relación que va más allá de las misivas conservadas y nos ofrece una pequeña historia del monasterio, de los orígenes hasta su tiempo.

PALABRAS CLAVE: Santa María de Lavaix, edad moderna, cartulario, epistolografía.

ABSTRACT: A SMALL HISTORY OF LAVAIX'S MONASTERY WRITTEN IN 1620: THE CORRESPONDENCE OF THE ABBOT BERNAT MASSIP AND THE MONK BARTOMEU CLUA TO THE HISTORIAN JERONI PUJADES

At the begining of XVIIth century, the members of Cistercian coenobium of Lavaix Bernat Massip and Bartomeu Clua corresponded with the historian Jeroni Pujades. Letters show a contact within them beyond the missives demonstrate and offer us a small history of Monastery, from the origins to their times.

KEY WORDS: Santa Maria de Lavaix, Early Modern Times, chartulary, correspondence.

A principis del segle XVII, el monestir de Lavaix ocupava un lloc preeminent en el paisatge de la Ribagorça. De planta imponent i amb influència social, política, econòmica i cultural, el futur no li va somriure, però, amablement: després dels espolis de la Guerra Gran, va patir la desamortització i fou cremat en part; l'any 1955 les seves restes foren engolides per l'embassament d'Escales.

Quan ara fa quaranta anys Francesc Català Roca i Antoni Pladevall van preparar el volum *Els monestirs catalans*, el segon descrivia la imatge fantasmagòrica del cenobi i el pillatge sofert:

Quan la presa disminueix de nivell van apareixent descarnats i com ànimes en pena restes de vells murs de la nau de l'església i del que foren dependències, claustres i habitacions de l'època cistercenca. Ben poca cosa, però, en resta; des de l'exclaustració de l'any 1835 tothom hi ha fet collita emportant-se'n els elements esculturals de la porta, els capitells, i les columnes del claustre dels segles XII i XIII i fins les motllures més rellevants de les èpoques gòtica i barroca. Quan les aigües van engolir per primera volta les ruïnes, ja no quedava res de valor arquitectònic a Lavaix, fora dels murs descarnats i sense volta del temple.¹

Així doncs, i com és sabut, les pedres de Lavaix amb el temps s'anaren desmembrant i perdent. També la seva memòria escrita, tal i com recorda Ramon d'Abadal:

Més desgraciat encara que el de Gerri fou l'arxiu de Lavaix. Quan el visitaren Abad i Lasierra, el pare Pasqual, Villanueva i el pare Llobet, deuria trobar-se ja exhaust de pergamins [...] i sols es conservava el Cartoral. Avui aquest és també perdut, no sabem des de quan, però segurament des de l'exclaustració; per sort Abad i Lasierra n'havia fet en 1782 una còpia sencera i molt acurada.²

Per sort, també, el monjo Bartomeu Clua, en una carta escrita el 1620 a l'historiador Jeroni Pujades, va copiar una petita part dels documents del Cartoral en una mena d'història abreujada del cenobi que va redactar a instàncies d'aquest. Així, la còpia de Clua és la més antiga que coneixem

1. PLADEVALL Antoni, *Els monestirs catalans*, amb fotografies de Francesc Català Roca, Destino, Barcelona, 1978, p.286
2. ABADAL Ramon d', *Catalunya Carolíngia. Els comtats de Pallars i Ribagorça*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1955, vol. I, p.35

Ruïnes de la façana principal de l'antic monestir de la Mare de Déu de Lavaix.

Font: Biblioteca de Catalunya, Fons Salvany.

d'alguns d'aquests documents, que, tot i que molt sovint extractats i sense que puguem considerar-los el que en dirien aleshores una "còpia autenticada", donen fe de la pulcritud i exactesa de la còpia d'Abad i Lasierra.

L'historiador Jeroni Pujades fou un home inquiet, que va plasmar en lletra escrita la memòria del seu temps i dels temps pretèrits, i que es va preocupar per guardar-la de manera sistemàtica entre els seus papers: ho revela la correspondència que va mantenir al llarg dels anys amb tota mena de corresponents i que ha arribat fins als nostres dies, el seu dietari, redactat quasi diàriament durant més de tres dècades, les notes i comentaris que va anar fent a la documentació que va aplegar, de mica en mica i amb molta constància, i la seva crònica, no exempta d'algunes incursions en primera persona.

Als anys vint del segle XVII, Pujades treballava en la continuació i traducció al castellà de la *Corònica universal del principat de Catalunya*, que havia vist la llum a Barcelona el mes de juliol de 1610. Es mantenia actiu tot i que la salut de vegades no l'acompanyava, redactava i buscava informació per completar les dades que volia aplegar per a la crònica, i per això, entre altres raons, s'escribia amb tots aquells que podien ajudar-lo a completar-la i a millorar-la. Entre els seus corresponsals, hi havia dos membres del cenacle cistercenc de Santa Maria de Lavaix: l'abat, Bernat Massip, i un dels monjos, Bartomeu Clua.

Tot i que només han pervingut fins avui dues cartes que testimonien la relació epistolar entre Pujades i els cistercencs de Santa Maria Lavaix, de 1620, sabem que no són les úniques que es van intercanviar.³ El to de les missives i els comentaris dels corresponsals fan de bon deduir que aquestes no foren les úniques lletres a trametre's, però, ara per ara, no n'hem trobat altra constància que l'assenyalada. Sí que hem pogut localitzar, en canvi, entre els papers de Pujades, còpia d'altra documentació del monestir, alguna de la qual transmesa pels cistercencs.

Bernat Massip, monjo de Poblet i des de 1606 administrador de Lavaix, va ser nomenat abat del monestir com a compensació als serveis que la família havia retut a la corona. El seu pare, el notari barceloní Bernat Massip, havia redactat un inventari en cinc volums dels fons de l'Arxiu Reial de Barcelona entre 1584 i 1590, inventari que va quedar en poder de la família i que, anys a venir, seria usat com a moneda de canvi per tal que el seu fill obtingués la dignitat abacial: els Massip van retornar les escriptures i Bernat aconseguí el càrrec.⁴ No sé si la coneixença de Bernat Massip fill la féu Pujades a través

3. Les dues cartes són al fons Baluze de la Biblioteca Nacional de França, entre els papers de Jeroni Pujades coneguts amb el nom de *Flosculi*: BNF, Baluze 234, ff.134-135v (20 de juny de 1620, de Massip), 131-133v i 136-137 (19 de març de 1620, de Clua). Almenys el 20 de gener del mateix any Pujades havia escrit a Clua i a primers d'abril a Massip, a qui tornaria a escriure el 25 de juny. Clua tampoc era la primera vegada que es cartejava amb l'historiador barceloní.
4. Sobre Bernat Massip fill, vegeu MASOLIVER Alexandre, *Origen y primeros años (1616-1634) de la congregación cisterciense en la Corona de Aragón*, Abadia de Poblet, Poblet, 1973. Per a l'obtenció de l'abaciat i per a la tasca paterna a l'Arxiu Reial, vegeu MIRALLES Eulàlia, "Introducció" a Antoni VILADAMOR, *Història general de Catalunya*, Fundació Noguera, Barcelona, 2007, p.81. L'inventari de l'Arxiu redactat pel pare és actualment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA, Canc., Memorial 70); també en aquest mateix fons es guarda documentació sobre el procés d'entrega dels volums a l'Arxiu i el nomenament de Massip fill (ACA, Col·lecció d'Història de l'Arxiu, caixa 5, doc. 350).

Ruïnes del claustre i l' església de l' antic monestir de la Mare de Déu de Lavaix.

Font: Biblioteca de Catalunya, Fons Salvany.

del pare, però és possible: l'historiador era un visitant assidu dels arxius, entre els quals el Reial de Barcelona.

L'antecessor de Bernat Massip en el càrrec havia estat Jaume Font. A la seva mort, el 1606, es demanà l'abadiat per a Juan Salinas, però finalment fou Massip qui l'aconseguí.⁵ Un nebot de Font, Bartomeu Clua, que apareix com a procurador del monestir el 1617, serà l'encarregat de respondre sol·licitament les preguntes que endevinem que Pujades devia fer sobre el monestir; segurament Massip, aprofitant la posició que tenia, va creure convenient delegar en Clua la tasca d'informar el barceloní.⁶

La missiva de Clua, més que una carta pròpiament dita, és una petita història del monestir de Lavaix. És autògrafa, tot i que anotada marginalment per una altra mà de la qual desconec l'autoria, que es limita a fer precisions sobre alguns aspectes de la cronologia. Aprofitant la documentació que tenien

5. El 1578 Jaume Font era rector del Pinell de Brai, a la Terra Alta, el 1595 fou nomenat abat de Lavaix (ACA, CA, llig. 265/95), i el 1599 el trobem a Corts. La sol·licitud per a Juan Salinas és també a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA. CA, llig. 482). Dec les dades sobre Font i Salinas a Enric Querol.
6. Per a Clua vegeu, de nou, MASOLIVER Alexandre, *Origen y primeros años...*

aplegada a l'arxiu i que ell havia de conèixer tan bé com a procurador, Clua comença evidenciant que la tasca l'emprèn a instàncies de Pujades (i de Massip). El monestir, explica, hauria estat edificat cap a l'any 770, quan els cristians es van haver de retirar a les muntanyes fugint de la invasió àrab, i l'església consagrada l'any 1015 (i copia, completa, l'acta de la consagració dels altars de Sant Pere i Santa Creu: Puig, doc. 5).⁷ També documenta el pas de cenobi benedictí a canonges regulars i a cistercenc (Puig, doc. 35 i doc. 14 de l'apèndix, respectivament) i fa pal·lesa la pobresa del monestir, alhora que explica com funciona l'elecció de l'abat i esmenta els darrers: Pere de Cardona, Antoni Calvo, Joan Duran, Miquel d'Eimeric i Jaume Font. S'atura en l'arquitectura de l'església i les relíquies que s'hi guarden, i en la relació del monestir amb la família d'Erill; en aquest últim punt, Clua es mostra caut i, amb certa sorna, diu a Pujades que no vol (perquè no pot) fer-li arribar documentació relativa al sagrament i homenatge que presten els Erill a Lavaix i que, en cas que el primer vegi els Erill, els demani exactament quina fou la seva aportació quan el fundaren, perquè ell (ni ningú, se sobreentén) no ho sap.

D'altra banda, Clua també detalla els beneficis eclesiàstics i temporals. Entre els primers, la parroquial del Pont de Suert i la seva sufragània, Ventolà, Sant Pere de Malpàs i Erillcastell, Sant Bartomeu d'Erta i Massivert i Sentís, Sant Joan d'Aguiró, Sant Genís de Rocafort, Sant Vicent d'Adons i Abella d'Adons, Castissent i Prullans, i finalment Areny; Clua creu convenient justificar la incorporació d'Areny al monestir, i és per això que copia el primer capítol de la concòrdia entre la vila i Santa Maria de Lavaix. La marrada té sentit coneixent com coneixem el conflicte originat arran de la concessió de l'església d'Areny al monestir a principis del segle XV: *"Se decidió en ella [la concòrdia] que el monasterio tendría siempre en la iglesia citada, y en sus tres sufragáneas de Santa María de Piedrafita, San Miquel Arcángel y San Martí de Berganiu, ocho presbíteros: tres en tres monjías, tres en tres raciones, y un vicario y un capellán en la Capellanía denominada de Guillem de Luello. Cada uno de los tres monjes percibiría 50 sueldos jaqueses anuales por vestuario, y el capellán 40 sueldos. En las dos sufragáneas citadas en primer y segundo lugar debería celebrarse*

7. Cito la documentació partint d'Abadal (ABADAL Ramon d', *Catalunya Carolíngia. Els comtats...*; a partir d'ara, Abadal) i de Puig (PUIG Ignasi, *El Cartoral de Santa Maria de Lavaix: el Monestir durant els segles XI-XIII*, Societat Cultural Urgel·litana, la Seu d'Urgell, 1984; a partir d'ara, Puig).

misas todos los días, y en la tercera sólo los domingos".⁸ Entre els segons, els beneficis temporals, Clua extracta documentació relativa a Suert (Puig, doc. 8), Sueix (Abadal, doc. 287), Ventolà (Abadal, doc. 197), Raons (Puig, doc. 12), Gironella (Abadal, doc. 172), Massivert (Abadal, doc. 145), Sant Fermí (Puig, doc. 4), Aguilar (Puig, doc. 43), Erta (Puig, doc. 40), Vilba (Puig, doc. 22), Sant Joan de Viu (Abadal, doc. 154) i Abella (Puig, doc. 20), i finalment assaja una llista completa de tots ells.

Aquest és, a grans trets, el contingut de la missiva de Clua, que s'acomiada de l'historiador barceloní instant-lo a consultar-li tot allò que li serà necessari per a la crònica i deixant oberta l'adscripció geogràfica del monestir (que si al Pallars, que si a la Ribagorça).

De la carta conservada de l'abat Massip, d'altra banda, poca cosa se'n pot dir. Escrita tres mesos més tard que la del monjo Bartomeu Clua, és una lletra de circumstàncies en què l'abat desitja que l'historiador hagi rebut tota la informació que necessitava sobre Lavaix: dona les gràcies per una carta que Jeroni Pujades li havia escrit a principis d'abril i es felicita que aquest ja tingui a les mans les dades que li havien estat trameses sobre el cenobi cistercenc; Massip fa referència a un "plech", és a dir, a un conjunt de papers, que devia contenir la carta de Clua del mes de març i també còpia de documentació diplomàtica sobre Lavaix que avui és encartada als *Flosculi* de Jeroni Pujades. Aquesta documentació, que sabem transcrita per Clua, procedia de l'arxiu de l'abadia de Lavaix, i també som ennovats que a l'Arxiu Reial es guarda documentació sobre el monestir.

D'altra banda, l'abat Massip afegeix, a la seva lletra, unes consideracions sobre els recursos naturals que hi ha als voltants del monestir. Sobretot insisteix en la importància de les mines d'alcofol, que afirma que són millors que les de Falset, de gran anomenada. L'historiador Pere Gil, autor d'una *Geografia de Catalunya* escrita l'any 1600, corroborava la importància d'aquestes mines, i també explicava les qualitats del material i l'ús que se'n feia a Catalunya a l'època: "Coffoll pròpiament no és metall, sinó una cosa casi media entre metall y terra; y, ayxí, és mineral different dels altres. Cull-se en moltes

8. Per al particular, vegeu RIU Manuel, "El monasterio de Santa Maria de Labaix o Lavaix", a *Homenaje a fray Justo Pérez de Urbel*, vol. 2, Abadía de Silos, Burgos, 1977, pp.472-474, d'on cito, que resumeix el document complet que es guarda a l'Arxiu Episcopal d'Urgell (Obispado de La Dueña y de Cisneros. Extentos, vol. III, doc. 6).

parts de Cathaluña, especialment en las faldes de Montseny, y en Stalrric y altres. Però lo lloch ahont se cull més coffoll és en Falset: allí, molts camps són minas de coffoll, y guànyan los habitants de aquella terra bé son jornal. Del coffoll beneficiant-lo se podria tràurer plom, però com se faria molt gasto y se posarían moltas mans, en tràurer lo plom del coffoll, per lo qual vindria lo plom a ser molt car, per esta causa en Cathalunya apenas se trau plom del coffoll; per ço lo coffoll se deyx a en lo ser que té de tal mineral. Y propi y universal ús y servey del coffoll en Cathaluña és per a envernissar los ollers les olles, gerres, canters y altra obra semblant de terra. Y, ayxí, lo vernís de què úsan los ollers se fa de coffoll. També del coffoll, ab certas disposicions y preparacions, se pot fer y preparar lo antimoni, lo qual antimoni serveix als metges cirurgians y apotacaris per a certas medicinas al cos humà en algunas enfermedats útils y necessàrias. Ayxí mateix, del coffoll se pot donar color a l'esmalt nomenat ruxicler, quant se fa sobre metall de plata, aram, ferro, etc. Lo qual ruxicler és de color carmesí y de rubí, y de aquest esmalt úsan los argenters sobre dits metalls”.⁹ Els mots de Pere Gil ens ajuden a comprendre per quina raó era important l'alcofoll, un producte natural que beneficiava l'economia dels indrets on se'n trobava, i la insistència de l'abat Massip en aquest punt.

Malauradament, no s'ha conservat o no he sabut trobar cap altra missiva entre els tres corresponsals de 1620: Pujades, Massip i Clua. L'interès de l'historiador Pujades per la història dels monestirs catalans és pal·lesa en la seva correspondència, que ens revela que el barceloní estava en contacte també amb membres del monestir de Santa Maria de Ripoll o de Santa Maria de Vallbona, per posar ara dos exemples, en la documentació aplegada als *Flosculi* i en la versió castellana de la crònica. L'incansable Pujades va anar aplegant una col·lecció diplomàtica considerable, poc consultada avui i, en conseqüència, infravalorada, però a l'època prou coneguda i emprada.

La història del Lavaix té encara secrets amagats. Coneixem els esdeveniments ocorreguts els primers i darrers anys de vida del monestir, però,

9. IGLÉSIES Josep, *Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya, seguit de la transcripció del 'Libre primer de la història cathalana, en lo qual se tracta de història o descripció natural, ço és, de cosas naturals de Cathaluña', segons el manuscrit de l'any 1600, inèdit, del Seminari de Barcelona*, Quaderns de Geografia, Barcelona, 1949, p.198-199. [Hi ha una reimpr. facs.: Societat Catalana de Geografia. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2002]

sobretot pel que fa a l'edat moderna, estem força orfes de notícies. Al segle XVII Pujades, com pocs anys després Pèire de Marca,¹⁰ es va interessar per la història del cenobi i va compilar tot de dades que són avui precioses per completar la seva història. Vistes des de la nostra perspectiva, aquestes cartes de Clua i de Massip ens revelen no només informació històrica, sinó també la visió que en tenien els membres de la comunitat: una visió, doncs, ben diferent a les que coneixem.

BIBLIOGRAFIA

- ABADAL Ramon d', *Catalunya carolíngia. Els comtats de Pallars i Ribagorça*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2 vols., 1955.
- ADELL I GISBERT Joan Albert, BOIX I POCIELLO Jordi i MACIÀ I GOU Montserrat, "Santa Maria de Lavaix", a *Catalunya romànica XVI. La Ribagorça*, [Dir. Antoni Pladevall], Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1996, pp.149-160.
- DD. AA., *Lavaix: un monestir entre la realitat i la llegenda. Catàleg*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Ajuntament del Pont de Suert, Universitat de Lleida, el Pont de Suert, 1999.
- MIRALLES Eulàlia, "Aproximació a l'epistolari de Jeroni Pujades", a *(re)descobriments de l'edat moderna. Estudis en homenatge a Eulàlia Duran* [Ed. d'Eulàlia Miralles i Josep Solervicens], Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007, pp.107-127.
- PLADEVALL Antoni, *Els monestirs catalans* [fotografies de Francesc Català Roca], Ed. Destino, Barcelona, 1978.
- PUIG Ignasi, *El Cartoral de Santa Maria de Lavaix: el Monestir durant els segles XI-XIII*, Societat Cultural Urgel·litana, la Seu d'Urgell, 1984.
- RIU Manuel, "El monasterio de Santa Maria de Labaix o Lavaix", a *Homenaje a fray Justo Pérez de Urbel*, Abadía de Silos, Burgos, vol. 2, 1977, pp.455-482.
- ZARAGOZA PASCUAL Ernest, "Lavaix [o de Vilanova], Santa Maria, Sant Pere, Sant Llorenç i Sant Joan", a *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, Generalitat de Catalunya-Editorial Claret, vol.II, 2000, pp.465-466. [abans a *id.*, *Catàleg dels monestirs catalans*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1997, pp.127-128]
10. Pèire de Marca inclogué, a la seva *Marca Hispànica*, dos documents de Lavaix (MARCA Pèire de, *Marca Hispanica sive limes hispanicus*, F. Muguet, París, 1688, col. 1012-1013 i 1405). Els dos són copiats complets a la carta de Clua; per a l'ús de Pujades per Marca, que va aconseguir endur-se a França diversos volums autògrafs del barceloní segurament gràcies a les bones arts del franciscà Francesc Fornés, vegeu MIRALLES Eulàlia, "La Corònica universal del principado de Cataluña de Jeroni Pujades, una obra interpolada?", a *Llengua & Literatura*, 13 (2002), pp.223-272.

APÈNDIX

Carta de Bartomeu Clua a Jeroni Pujades

Lavaix, 19 de març de 1620.

Senyor meu,

per mans del senyor abbad d'esta santa casa rebí la de v. m. de 20 de giner, y en ella molt gran contento en saber tenia salud y memòria de manar-me, que desitje servir-lo en tota ocasió.

Y així, satisfent ad aquella y a ma obligació, dic a v. m. que lo monastir de Lavaix serà edifici de cosa de huyt-cents y cinquanta anys; dic 850 poch més o menys està en Cathalunya, prop lo riu de Noguera. No-s troba particular fundador sinó que pense que anant los moros ampliant sa monarchia y retirant-se los cathòlics a estes montanyes, anaren dotant dit monestir cada hu en particular segons sa devotió y possibilitat. Y se creu y té per cert que y havie ya ans monges que feien vida heremítica, segons translatió dels antichs, y que entonces se juntaren en forma de communitat y convent. La iglésia se consacrà lo any 1015 y consta ab lo present acte.

Acte de la consacratió de la iglésia de monastir de Lavayx

Almitas Dei patris clementia, qui es[t] unus in unitate et trinus in Trinitate, et in nomine Iesu Christi, filii eius, et Spiritus Sancti. Ego Dacco abba et ceteris monachis expunxit nos Deus et trina magestas ut aedificaremus domos in honorem domini nostri Iesu Christi, qui est in comitatu Ripacorsense, in coenobio Lavadius, qui es[t] secus flumen Nucariae; et ideo Incarnationis Dominicae, pridiae nonas iulii dedicatio Sanctae Crucis, luna v, nonas iulii dedicatio Sancti Petri, luna VI, anno XV post millesimo,¹¹ veniens reverendissimus Emericus episcopus ex comitatu Ripacorcense per preces dompni abbatis nomine Dacco et caeteris monachis in loco venerabili ad consecrandas ecclesias in honore Sanctae Crucis et Sancti Petri, qua praefatus etiam suprascriptus episcopus pro amore Dei et remissione peccatorum suorum et pro desiderio caelestis patriae dedicavit; ad cuius dedicationem christiani

11. Al marge: "1015".

et devotissimi populi religione catholica concurrentes devotionis suae vel parentum decess<es>orum facinus absolvendum vel pro remedio animarum suarum et incolumitate futura adipiscenda et zabulo teterrimum fugiendum et statum sanctae Dei Ecclesiae erigendum ut remuneracionem ab etereo arbitre ad ultimum consequi valeant et cum santis omnibus in caelesti regione coruscent adstante clero ac devotissimo populo faciunt donaria ad praedictum locum Sanctae Crucis et Sancti Petri et ad servientes illius qui ibidem serviunt, sub iussionae praedicti episcopi, quorum nomina subtus incerta [*i. e. inserta*] tenentur. Ego Dacco abbas mitto mea compra in villa Ventolano, terras vel vineas, Gondebaldus, duas terras in Sterri, de oriente subtus Fedaco, de occidente strata; ipsas terras circumdatas ab integro fuerunt de ipsos bozatores. Longobardus mittit unam vineam ad ipso Villare, secus ipsos monachos. Ego Barone et Ela mittimus unam vineam in Gerondella secus vinea Gischafredo. Et ego Revellus et Ramio mittimus unam terram in lunchero. Ego Ganisa et coniuux mea Sansa et filio meo Isarno, mittimus ipsam decimam de nostra vinea, qui est in ipsa rota, propter remedium animarum nostrarum. Ego Apo presbiter mitto ipsa mea decima de Xoxi ab integro, propter remedium anime meae et de meis parentibus. Ego Compagno facio similiter. Ego Servedei de Pervas mitto unam terram ad penna de Fatas. Ego Oriolfus qui sum mandatarius de Bonoshomo mitto unam terram ad serra[m] de Gardilane. Ego Dacco abba et caeteri monachi similiter donamus in ornamentis ecclesiarum, calices, cruces et de ecclesiasticis libris sive de vestimentis. Haec omnia donamus ut ad diem iudicii ac tremende magestatis merces nobis inde crescat quia qui bene ministrat gradum bonum sibi acquirit. Ego Emericus episcopus concedo ad iamdictas ecclesias in die dedicationis eius, primi<ti>tias et oblaciones sicut olim constitutum fuit secundum canonicam auctoritatem sicut canones canent: 'decimas et primitias Deo sunt donande et episcopum dividende', et est manifestum, ut ab hodierno die et tempore iamdictae ecclesiae et servientes illius habeant, teneant atque possideant, et si quis contra hanc dotem vel donacionem venerit ad irrumpendum minime scindatur sed sciat se anathemate innodatum et hanc dotem inconvulsa permaneat in posterum; et qui haec offerentia dedit pro animabus suis, dimittat illis Deus omnia peccata illorum preterita, presencia et futura, et per hoc sanctum sacrificum quod supra ista sancta altaria consecratium fuerit pariter eternam participacionem accipiant, et in die iudicii audituri sint: 'venite, benedicti Patris mei, percipite regnum in secula seculorum', amen.

Factas consecrationes pridie nonas iulii vel nonas iulii.

Sig+num Dacco abba et caeteri monachi, qui istas ecclesias consecrare fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Gondebaldo. Sig+num Bonofilii iudex. Sig+num Barone. Sig+num Apo presbyter.

Barone presbyter scripsit.

Lo llatí posse com lo trobe, y axí és macarrònich; no sé si se anté.

Les dificultats que y ha les soltarem¹² baix lo millor que podrem. Fon benets fins los anys 1153, y después cosa de setanta anys monges regulars de sant Agustí, segons que per estes paraules ho porrà v. m. col·legir, que, encara que no[?] tenen calendari, per a son intent de v. m. pense seran sufficients.

Post obitum Marchesii abbatis Lavaay fuit quidam nobilis nomine Raimundi [sic] Raymundi, canonicus Rottensis¹³ et sedis Urgellensis sed secularis et frater Lavacensis. Ipse possedit ecclesiam et honorem et vertit monachalem regulam illicite in canonicalem. Deinceps fuit ipse praepositus canonicorum et domus usque in finem.

Lo temps que fon de canonges se trau dels actes, que és lo damunt dit poch més poch manco.

L'any 1223, a mon comte poch més o manco, tornà dit monestir a la observància de la Regla de Sant Benet, encorporant-se en la congregació cisterciense que poch havie havie començat. La encorporació en dita congregació és la següent:

130

Honorius episcopus servus servorum Dei venerabili fratri episcopo Ilerdensi salutem et apostolicam benedictionem. Ex litteris venerabilis fratris nostri urgellensi episcopi et canonicorum Lavacensis ecclesiae intelleximus quod eadem ecclesia in qua olim monachi sub Beati Benedicti Regula et institutione vivebant, a contemplationis arte recedendo a regulari ordine ac canonicorum vittam secularium assumendo descendit. Cum autem, sicut eadem litterae continebant, praedicti canonici incorporari cistercensi ordini cupiant et habere matrem ecclesiam Bonefontis¹⁴ a qua ipsius recipiant ordinis instituta, ut eadem Lavacensis ecclesia que sic decendisse dignoscitur fortius iterum

12. *soltar* en el sentit de "resoldre, desfer una dificultat, un dubte, una qüestió" (DCVB).

13. Al marge: "Està en Aragó, 3 leguas de Lavayx".

14. Al marge: "[E]stà en Franca, [e]n lo bisbat de [Co]menge".

ascendat et ad altiora resurgat, ex parte memorati episcopi et canonicorum ipsorum nobis fuit humiliter supplicatum ut favorem dignaremur super hoc apostolicum adhibere. Nos ergo, qui quo magis regularem diligimus ordinem eo libentius suis intendimus incrementis, fraternitati tuae per apostolica scripta mandamus, quatenus si memorati canonici hoc desiderant et eorum super hoc consentiunt desideriis iamdictus episcopus et capitulum Urgellenses caeteraque concurrunt que ad hoc ipsum necessaria dignoscuntur, tu eisdem canonicis incorporandi cisterciensi ordini et abbati et conventui Bonifontis recipiendi iamdictam ecclesiam Lavacensis in filiam licentiam auctoritate nostra concedas, sine iuris tamen preiudicio alieni.

Datum Signiae, VIII idus julii, pontificatus nostri anno 7.

Assí té v.m. lo com fon de benets, de canonges regulars y cistercienses dit monestir. En lo que toca al edifici és pobríssim y dirruit del tot, lo qual ha causat les grans vexacions que ha tingut, que se'n són anats los monges fugits dos vegades. Y últimament havie vingut en poder de comendataris, fins haurà cent y trenta anys.

Les elections dels abbads foren del convent, y per lo privilegi de Alexandro 6, que concedí l'emperador la presentació de tots los beneficis consistorials, entrà a presentar y fon lo primer don Pedro de Cardona, bisbe de Urgell primer y después de Barcelona y últimament archebisbe de Tarragona y virrey de Catalunya. Lo 2, don Anton Calbo, qui era metge del rey. Lo 3, don Joan de Aragón, fill del comte de Ribagorsa y castellà de la Vall de Aran; morí lo any 1563. Al qual succehí don Miquel Aymerich fins lo any 1594, que fon elegit in titulum lo doctor Font, mon oncle.¹⁵

Emperò en lo que toca a la qualitat és dels millors de Spanya, perquè jurisdicció spiritual y temporal, civil y criminal té. Són vicari general visita. Los rectors y beneficiats estan subjecte[s] a l'abbad sens regonèxer altre superior immediat a ell, paguen la 4^a X^a y scusado y al monestir vénen a cercar la crisma. Los quals beneficis ecclesiàstichs són los següents: lo Pont de Suert, que és lo poble més prop del monestir, de 50 cases, ab sa sufragànea de Ventolà; la parrochial de Sant Pere de Malpàs¹⁶ ab sa sufragània de Eril castell, y en dita isglésia parrochial y ha un benefici simple; la parrochial de

15. Al marge: "Primer titular".

16. Al marge: "En la parrochial y ha dos beneficis simples".

Sant Barthomeu de Erta, en la qual y ha un beneffici simple y dos sufragànees de Mosivert y Sentís; la parrochial de Sant Juan de Aguiron, en la qual y ha tres benefficis (lo més pobre té deu lliures de capbreu); lo priorat de Sant Ginís; la parrochial de Sant Vicent de Adons ab sa sufragànea de Abbella; la parrochial de Sant Joan de Castellsant, vuy Castissent, ab sa sufragànea de Prullans (en dita sufragànea hi ha un beneffici simple que val setanta lliures). En Areny, en Aragó, està encorporada la rectoria en lo monestir y ha-y vuit sacerdots mensals que mengen a costes del monestir; ço és: un vicari, tres monges, tres racioners y un benefficiat. Lo vicari és a presentació de l'abbad y convent y val 100 ll. passades, sens la mensa franque, les tres monges se han de provehir en religiosos del monestir si·ls y haurà, y sinó lo abbad y convent poden surrogar sacerdots seglars en virtud de una concòrdia feta entre la villa de Areny y lo convent de Lavayx, confirmada per la sede apostòlica; los 3 racioners y benefficiat proveheix [lo] monestir de Urgell. Lo capítol primer de dita concòrdia és lo següent, si pot ser de algun profit:

Primo enim concedimus, transigimus et pactum et concupationis facimus, iam vobis dictis iuratis consilio universitate et parrochianis dictae ecclesiae de Areny, et promitimus domino Deo omnipotenti et gloriosae virginiae Mariae et sancto Martino confessori, patrono dictae ecclesiae Sancti Martini, et totius curiae celesti, que nos et nostri successores tenebimus et teneamur tenere in perpetuum in dicta ecclesia Sancti Martini et eius sufraganeis octo presbyteros, videlicet tres monachos, tres porcionarios, unum vicarium et capellanum capellanie Guillelmi de Luello presbyteri, qui ad servitium Dei et sancti Martini in dicta ecclesia impendere diem et in suffraganeis eiusdem qui in eadem continuam faciant residenciam personalem, et si dicti tres monachi haberi seu reperiri commode non potuerint, quod loco defficientium surrogentur presbyteri seculares honestae vittae et conversacionis, ettc.

Les distribucions de la isglésia de Areny valen cada any per cada hu de la communitat 70 ll.

Més avant y és la rectoria de Sant Vicent de Puymolar y sa sufragànea de Nostra Senyora de les Eres. À-y més avant la Torre de Buyra, Gironella, Sperant y Rahons, que per ser pobres y no haver-hi còngruo sustento per a un rector y estar prop lo monestir se serveyxen de dit monestir, y hi van un diumenge part altre. Estes són les iglésies y benefficis que huy estan en peu; han-se'n perdudes y desmembrades algunes.

La iglésia de dit monestir no és gran, perquè és de una nauada ab son crusero petit, però bona y ben feta. À-y moltíssimes relíquies però les més principals són: un tros de la graella de sant Llorens, que tindrà prop de dos pams de llarch <y> y altres quatre dits de ample, tanta o més que se n'envià a sa magestat al Scurial; dos spines de la corona de nostre Senyor; un quexal de sant Llorens; cabells de sant Joan Baptiste; llet de nostra Senyora y una cinta que fa infinits miracles en les dones que van en part. Residexen, ara ordinàriament, vuyt o nou monges y lo abbad en dit monestir, però podrien molt més. Sepultures no les hi ha, sols una de la casa de Eril de poca consideració. Enterre-se'n en 3 pobles, ço és: lo Pont de Suert, Ventolà y la Torre de Buyra. La temporal jurisdicció té en la vila del Pont de Suert que, com havem dit, encara que no és sinó de cinquanta cases à-y quatre fires molt bones y és un llogaret per a montanya bo y de molt tracte y comersi, que és lo que fa ser bona una població. Està junt a Noguera y té la mitat del terme en Aragó y l'altra mitat en Cathalunya, perquè se poblà haurà poch més de dos-cents fins en tres-cents anys dels llochs de Suix, en Cathalunya, y de Suert, que està en Aragó. És feudatari lo senyor comte de Eril y no pot pendre possessió que no vinga al monestir a prestar sacrament y homenatge de fidelitat en mans y poder del senyor abbad; y jura y promet en aquella que serà bo y lleal vasall de dit monestir com los demás (particular que-m digué mi Frexenet, que gose de glòria, que no y era en Spaña semblant privilegi). Y encara que se diuen fundadors los señors de Eril no trobam tal, del què ns pesa, perquè si eixos señors foren fundadors millor nos aniria a nosaltres y estimariem per a profit nostre que fossen fundadors, que no vassalls, y protectors. Lo que ses senyories no poden oir, però canten cartes y callen barbes. Y perquè seria disgustar-los si se havia de posar en la corònica, no envie la forma dels actes que acostumen de prestar de sacrament y homenatge.

Aquest Pont de Suert se fundà, com he dit, dels llochs de Suix y Suert, est últim en Aragó y lo primer en Cathalunya, los quals foren donats al dit monestir. És a saber, Suert¹⁷ per lo comte Ramon y sa muller fent primer hun preàmbol, però posaré sols les paraules dels actes dels principis y fins que-m parexeran ser a propòsit:

Ego Raymundus gratia Dei comes et coniux mea Maior commitissa, expunxit nos Deu et trina magestas ut aliquid de rebus nostris vel parentibus nostris

17. Al marge: "Suert".

concedere debeamus Deo sicut [et] facimus scripturam elemosiniara ad regina mundi gloriosa matrem domini nostri Iesu alme virginis Mariae vel sancti Petri et sanctae Crucis et sancti Laurentii, cuius ecclesias fundatas sunt in sacro argisterio Lavavis que est situs prope flumen Nuchariae, sic donamus ego Raymundus comes et Maior comitissam ad supradictum cenobio ipsa villa que dicitur Suverte¹⁸ homines et omnia que ibidem sunt, etc.

Facta carta elemosinaria 3 nonas augusti, anno 7 regnante Ragimundo comite et Maior comitissa, etc.

Carta de la villa de Soxi,¹⁹ que de dit Arnaldus comes:

In nomine domini nostri Iesu Christi. Ego Arnaldus, Dei gratia comes, expunxit michi Deus et trina Magestas ut ad domum Sanctae Mariae vel Sancti Petri apostoli²⁰ et Sancti Laurentii martiris, que sunt fundati in comitatu Ripacorsense, qui vocatur Lavagus, etc.

Facto isto iuditio elemosinario donationis XII kalendas februarii, anno Christo regnante regem expectante, etc.

D'estos dos llochs fou poblat lo Pont.

Més, té altre lloch nomenat Ventolà,²¹ lo qual fon donat per dit comte Arnau al monestir; lo acte diu així:

In nomine Dei patris omnipotentis et in nomine domini Iesu Christi. Arnaldus, divina gracia comes et marchio, etc., quia deprecatus est nos vir venerabilis abba nomine Miro ex monasterio qui vocatur Lavagus, qui est situs super fluvio Nucariae, ut ei adiutorio praeberemus. Et ideo propter remedium animae meae dono tibi et servientibus Deo monachis commanentibus monasterio supra nominatum in pa[g]uo exterritano ipsa vila Ventolano, cum omni suo termino, etc.

Facta autoritas in mense martio, anno XII regnante Leutario regem.²²

Lo lloch de Rahons²³ fon donat per Guillem comte; lo acte diu d'esta manera:

18. Al marge: "Suert".

19. Al marge: "Suix".

20. Al marge: "Nota per a la consecratió".

21. Al marge: "Ventolà".

22. Al marge, d'una altra mà: "Dos Lotharios huvo, el pº començó en 841; el 2º, en 955".

23. Al marge: "Rahons".

Magnum constat michi domum Dei aedificare et de rebus meis honorare atque concedere. Ego Guillelmus prolis Dei gracia comes et Stephania comitissa, expunxit nos Deus, etc., ut aliquid de rebus nostris donaremus Deum et sancta Maria regina mundi gloriosa matrem domini nostri Iesu Christi vel sancti Petri apostoli et Sancte Crucis et sancti Laurentii²⁴ et aliorum sanctorum qui ibidem sunt, etc.

Facta ista carta 6 kalendas augusti, anno XX regnante Raudiperto rege, etc.²⁵

Gironella fou donat per Ramon comte y marquès de Pallàs, y perquè no y ha cosa que m parega a propòsit sols posaré la data: "Facta autoritas in mense marcio anno 4 regnante Leutario rege"; par-me que seria los anys 840.

Carta de vila de Masivert,²⁶ quam vendidit Vuifredus comes:

In nomine domini Iesu Christi et individuae sanctae Trinitatis, qui est unus et verus Deus. Ego Vuifredus, Dei opitulante clementia comes, vobis emptoribus meis Atroharius presbyter, qui est advocatus abbas in monasterio que vocatur Lavavis in domo Sanctae Mariae et Beati Petri apostoli,²⁷ sub iussione pontificis nostri Atoni episcopi, etc.

En esta carta se troben scrites estes paraules:

Sicut iussio est domini regiminis nostri Recensvindi regis et lege Gottorum magister, usque ad nos, etc.²⁸

Facta carta elemosinaria in mense aprilis 2 kalendas madii, anno 3 regnante Leudovico rege.²⁹

Carta de ipsos campos de Esturi et de Sancto Saturnino et de Angoris.

Sant Fermí. Lloch rònech, fon donat per lo comte Guillem a dit monestir:

In nomine, etc. Ego Guillemus, Dei opitulante clementia comes, voluntatem michi advenit et placuit in corde meo et placet ut in domo Sanctae

24. Al marge: "Nota per a la consecratió".

25. Al marge, d'una altra mà: "1016 Christi".

26. Al marge: "Masivert".

27. Al marge: "Per a la consecratió".

28. Al marge: "En estas paraules se enganya lo que se digué que era [lo] monestir del temps del rey Recens[v]indo".

29. Al marge, d'una altra mà: "Acta 118. Uvo en Francia 6 reyes de este nombre, mal se podrá averiguar qual es".

Maria et sancti Petri et sancti Laurentii atque servientes illius, idest, Dacco advocatus abba in monasterio que vocatus Lavadius et alii, etc.

Facta carta elemosiniaria 8 idus octobris, anno 15 regnante Rodoperto rege, etc.³⁰

Aguilar. Lloch rònech, venut al dit monestir per Arnau comte,³¹ per preu de 34 onces de or:

Propter pretium quod inter nos convenit, id sunt, 34 uncias de aurio vetere de civitate Valencia.

Facta ista carta venditionis XI kalendas septembris, anno 39 regnante Philippo rege.³²

No-m par y hagi altra cosa que scriure.

Erta. Fon venut al dit monestir per dit comte Artal y, per no haver-hi cosa de consideratió no-s posa, sinó sols lo preu que:

Propter pretium quod inter nos convenit, id sunt, quadringentos quinquaginta mancosos de auro Valentia, etc.

Facta ista carta V idus augusti, anno 35 regis Philippi, regnante Ildefonso rege in Castella et Gallecia, Petro rege regnante in Aragone et Pampilliona, etc.³³

Vilba. Lloch rònech, fon venut al monestir de Lavayx a l'abbad Servedei per Bernat y sos germans, sens dir més que de consideració fa:

Facta est ista carta venditionis in mense madio, anno XII regem regnantem Angericho.³⁴

Sant Joan de Viu. És una quadra prop Viu, lo qual lloch de Viu és del senyor conde de Eril. Fon donada per Guillem comte y Atto bisbe, germans, al monestir de Lavayx.

In nomine domini nostri Iesu Christi, Atus, gratia Dei episcopus, simulque et ego Guillelmus, opitulante clementia comes, nostra sanxit auctoritas

30. Al marge, d'una altra mà: "Christi 1011".

31. Llegim "Artau", com més avall ("dit comte Artal").

32. Al marge, d'una altra mà: "Christi 1100".

33. Al marge, d'una altra mà: "Christi 1096". Segueix, de la mà de Clua i ratllat, "Rahons. Lo lloch de Rahons fon donat al Monestir per lo comte Guillem y sa muller", i la nota "Ja està assentat dalt".

34. Al marge, d'una altra mà: "Querrà dezir Henrico, si es de Francia no puede ser otro; será el año 1045".

legum ut a[d] Domino coercehamur et perficiemur in bonum. Ideoque venit nobis expunctio excelsiorem Regem ut domum Sancti Joannis, qui est ecclesia fundata in speluncha que est in pau de castro Vivitano, cum edificibus suis omnibus, terris, vineis, ortis, etc., tradimus ad monasticam servitutem et concedimus hoc ad domum Sanctae Mariae et Beati Petri apostoli in monasterio que vocabulum est Lavavis, qui est fundatus secus flumen Nucharia, et ad servientes illius, etc.

Factum pactum vel placitum atque auctoritas in mense marcio, anno XI regnante Ludovico rege.

Abella fon cambiada en un altre lloch que's diu Erilavall, que huy posseheix lo monestir, emperò perquè de ses paraules se col·legeix la concòrdia de l'acte de la consecratió y's prova que és tot una iglésia com en tots los demés susdits, assentaré así lo que'm pareixerà convenir; después de un prèambol diu:

Ideoque factus in Dei nomine, in anno trabeationis domini nostri Iesu Christi, in era 1024 indictione 7, concurrentem, luna 8, 7 idus decembris, anno XII imperii. Ego Guillelmus filio Sungero prolis et gratia Dei comes et Stephania comitissa expunxit nos Deus et trina magestas ut aliquid de rebus nostris vel parentum nostrorum concedere debeamus Deo sicut et facimus scriptura elemosinaria ad regina mundi gloriosa matrem domini nostri Iesu Christi alme virginis Mariae vel sancti Petri et sanctae Crucis et sancti Laurentii, cuius ecclesias fundatas sunt in sacro argisterio Lavavis, que est situs prope flumen Nucaria, etc.

Facta ista carta elemosinaria 7 idus decembris, anno XII regnante Guillelmo comite.

Masivert. Fon venut al monestir de Lavayx per lo comte Vuifredo, y per no haver-hi cosa de consideratió sols pose les paraules següents:

Ego Vuifredus, Dei opitulante clementia comes, vobis emptoribus meis Atroharius presbyter, qui est advocatus abba in monasterio que vocatur Lavavis in domo Sanctae Mariae et Beati Petri apostoli sub iussione pontificus nostri Atoni episcopi.

Facta carta elemosinaria in mense aprili 2 kalendas madii, anno 3 regnante Ludovico rege.

De modo que tots van d'esta manera, però dels més antichs calendaris és aquest:

Facta ista carta venditionis in mense aprilis, anno primo regnante rege Carolo in Francia.³⁵

Y perquè importa poch saber tots los llochs qui·ls donà a v. m., cesse. Sols he posat los sobredits actes substanciats per dos coses: la primera perquè veja v. m. per la inspecció dels mateixos actes que és tota una cosa lo monestir de Lavayx y que tots los actes concorden ab lo de la consecratió, encara que allí no nomena que nostra Senyora sia lo cap de altar y patrona, que se veu clarament que fon erro o descuit del que scrigué dit acte; y l'altra perquè v. m. triàs los més antichs per a son propòsit, y també per a que si acàs se véu ab los senyors de la casa de Eril, que·s diuen fundadors de aquest monestir, que·ls demane de què·l dotaren quant lo fundaren que huy, si bé y ha donacions y no moltes de la casa de Eril, però no possehim cosa que aquells hajen donat, y cert que quant no·ns haguessen llevat estariem contents. Parle dels passats, de què confían [i. e. confiam] que estos que vuy viuen, que són molts grans christians, faran mercè en aquesta casa, de la qual són vassalls y protectors; y plaguere a Déu fossen fundadors que, com ya he dit, los estimariem més y se mirarien ses excelènties y senyories més per esta pobre casa que no ara.

De manera que los llochs de la temporalitat que lo monestir té són: lo Pont de Suert, Ventolà, Gotarta, Ayguerri, Irgo, Sperant, Rahons, Castellas, Macivert, Erta, Cardet, Erilavall en Cathalunya, la Torre de Buyra, Arasan³⁶ y Mas Sant Vicent, Gironella y la Clua en Aragó, y les dècimes y primíties de Areny, ab los sobredits càrrechs y molts altres: Torrens, Sant Joan de Vui, Aguilar, Salasa, Sanct Fermí, Vilbes y Suix, llochs rònechs en Cathalunya, Suert y Sellés, llochs rònechs en Aragó,

De manera, senyor meu, que aquesta és la major clarícia y notícia que yo puch donar a v. m. de aquesta mísera, desdichada y infelice casa del monestir de Lavayx, que per a ser-ho basta estar yo en ella per tenir-me la fortuna totes les sagettes afectades, sia tot en remissió y satisfacció de mes culpes

35. Al marge: "nota"; al marge, d'una altra mà: "Quatro Carlos huvo, los principios de sus reynos fueron en: Car. 769, Magno; Car. 841, Calvo; Car. 885; Car. 899, Simple".

36. Al marge: "Donà lo rey don Jaume".

y peccats. Sols si alguna cosa tinch de estima és lo ser servidor de v. m., que ho estime com lo que més.

Si alguna difficultat y haurà en los scrits me manarà avisar, y si altra cosa se offereix en servey de v. m., que-l serviré ab molta voluntat. A qui nostre senyor Déu me guarde com pot y yo lo y pregue, de Lavayx y mars als 19 de 1620,

Fr. Berth[omeu] Clua.

La diversitat que y ha en lo siti de dit monestir, que los uns actes diuen que està en Ribagorça, altre[s] en Pallars, no sé com soldar-la sinó en dir que fou error dels notaris o que y havia alguna clau de dit condat que passava d'esta Noguera y que, com és cosa tan antiga, que después s'és vençuda[?] o se'n són igualats los señors, o bé s'és perduda per ser cosa que devia importar poch.

Altre calendari³⁷ he trobat que diu: "Facta ista scriptura elemosinaria vel donatione et confirmatione era nongentesima quinquagesima septimo vel incarnatione domini nostri Iesu Christi ad era Christi deducenda quadragesima septima Christo regnante regem spectante", lo qual comte confesse que no entench.

Carta de Bernart Massip a Jeroni Pujades

Lavaix, 20 de juny de 1620.

Rebí la de v. m. als 11 del corrent, sent sa data dels primers de abril; està tota ella tan plena de regalos qual lo ànimo de v. m. ho à estat sempre en fer-me merçès. Desijaria valguessen mes forçes per a servir alguna part de aquelles, del que pot v. m. estar certíssim. He folgat sia arribat lo plech li envihi en mans de v. m. No sé si apunta lo pare Clua ser també estes montañes abundants en menes de cofoll, plata y aram, y que en particular assí junt al monastir, a la partida del barranch de un lloch que-s diu Ventolà, vassalls del monastir, en una riba entre dues montañes y ha una mina de cofoll que, anant cavant a la cara de la terra, allí entre la terra se an trobat grans de

37. Al marge, d'una altra mà: "Christi 919".

cofoll sens estar apegats a ninguna veta, de <de> una arrova y de dos y de tres molts y un en particular de cinch arroves, y que lo cofoll, a relació dels ollers y cantarers que l'an provat, porta gran avantatge al de Falset y al que ve per mar. Si açò serà de algun effecte per a que puga v. m. valer-se folgaré molt, y si no serà-u sempre ma voluntat y desig gran que tinch de acertar a totes coses del servey de v. m., qui guarde nostre Senyor com pot en son sant servey.

De Labaix, y juny 20 de 1620,

Abbad de Labaix.